

УДК 37.02.[786ю2ю03(477)](043)
DOI 10.31654/2663-4902-2023-PP-2-167-172

Кавунник О. А.

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри музичної педагогіки та хореографії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
o.kavunnyk@gmail.com
orcid.org/0000-0003-3883-7909

**НАУКОВІ РОДИНИ ПРОФЕСОРА ОЛЕКСАНДРА РОСТОВСЬКОГО:
ПРЕДСТАВНИКИ, ЗДОБУТКИ**

У статті визначено наукові родини професора О. Я. Ростовського (роки життя 1946–2016), вченого-педагога Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Акцентовано увагу на стані розробки дефініції «наукова родина». Висвітлено її сутність, критерії в контексті причинно-наслідкового зв'язку життєвого шляху та праці науковця, висвітлено типи наукових родин. Наголошено на спільних та відмінних аспектах в дефініціях «наукова родина» й «наукова школа».

У статті також зауважено про потребу дослідження теми в контексті систематизації наявних праць, матеріалів для створення джерельної бази про досягнення науковців-дослідників мистецької освіти як важливої інформаційно-сміслової складової галузей науки України. У контексті даної проблематики наведено приклади про визначення видів «наукових родин» вчених-музикознавців, культурологів з наукових закладів та закладів вищої освіти України. Розглянуто для ілюстрації стан розробки дефініції «мистецькі родини» в контексті всеукраїнських науково-практичних конференцій сьогодення.

Зазначено, що основу змістовно-сміслової трактовки дефініції «наукова родина» складають родинно-сімейна спорідненість у спільному проживанні соціальної групи людей, під час якого формуються характер та особистісні якості.

Зроблено наукові прогнози на доцільності вивчення родин науковців-філологів, істориків Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Визначено та охарактеризовано родинно-сімейне виховання, наукові комунікації зі здобувачами, інновації послідовників О. Я. Ростовського як чинники дефініції «наукова родина». Проаналізовано здобутки його наступників у системному дослідженні проблематики сьогоденні мистецької освіти України. Сформульовано визначення дефініції «наукова родина» як життєтворчості на основі світоглядної єдності соціальних груп «батьки, діти», «дисертанти», «колеги-послідовники» для системного дослідженні спільної проблематики мистецької освіти України.

Ключові слова: наукова родина, мистецькі родини, науково-педагогічна праця, мистецька освіта, родинно-сімейне виховання.

Постановка проблеми. Дефініція «наукові родини» у контексті проблематики мистецько-педагогічних читань пам'яті професора Олександра Ростовського представлена вперше. Підґрунтям для її дослідження стала науково-педагогічна праця колег-істориків, філологів, педагогів, хореографів, музикознавців Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (далі НДУ ім. Миколи Гоголя – ред. автора), що відбувалася в річищі духовно-сміслової спорідненості наукових контактів мистецької діяльності з науковцем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пропонована тема статті торкається одного з мало досліджених аспектів про наукові родини видатних освітян, як-от істориків, філологів, педагогів, природознавців сучасності України. Їх надолуженню сприятиме представлена тема, підтримка якої відчувається й у міні-рецензії (за визначенням В. В. Кузик) про наукові родини освітян-музикантів музикознавиці Валентини Володимирівни Кузик, докторки філософії, кандидатки мистецтвознавства, провідної

наукової співробітниці відділу музикознавства Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної академії наук України (далі ІМФЕ ім. Рильського НАНУ). Науковиця визначає два типи наукових родин:

I. – родина науковців, генетично пов'язаних поміж собою у кількох поколіннях чи одній чисельній родині, що формується у генеалогічних гілках і їх розгалуженнях;

II. – позагенетична наукова родина, що формується у спілкування Вчителя-Майстра зі своїми учнями-послідовними. «Такі наукові родини утворюють персоналізовані наукові школи. Приміром, А.Кос-Анатольський, визнавши, що Б.Фільц стала аспіранткою Л.Ревуцького, наказував їй, щоб вона шанувала таку ласку долі, адже тепер вона "донька" славного батька та "онука" ще більш славного діда (мав на увазі М. Лисенка). Я також вважаю себе "донькою" великої Метресси з царини музики – Надії Олександрівни Горюхіної». (23.05.2023, з особистого інтернет-архіву О. А. Кавунник).

Посилюють важливість означеної проблематики науково-практичні конференції, як-от, про мистецькі родини, ініційовані професоркою, доктором культурології, народною артисткою України, завідувачкою кафедри камерного співу Валентиною Геніївною Антонюк. Вони проводяться з 2012 р., за ініціативи мисткині на кафедрі камерного співу НМАУ Києва. Дослідженню театральних родин, осіб акторів Бориса та Анжеліни Лучицьких, Івана та Марії Бровченків присвячено праці Григорія Васильовича Самойленка, заслуженого діяча науки і техніки України, доктора філологічних наук, професора НДУ ім. Миколи Гоголя.

Їх систематизація в контексті джерельної бази досліджень, рівно як і дефініція «наукові родини» є на часі. Це стверджує практика як першопричина наукових досліджень в чому й полягає актуальність даного питання. У даному контексті доцільно навести як вже досліджені мистецькі родини, осіб, Сергія Олександровича Голуба з музичної школи; з фахового Коледжу культури і мистецтв ім. Марії Заньковецької – Івана Івановича Синиці; з НДУ ім. Миколи Гоголя Марії Федорівни Бровченко, Наталії Дмитрівни Даньшиної. На часі – дослідження наукових родин з НДУ ім. Миколи Гоголя, осіб, Г. В. Самойленка, Олександра Дмитровича Бойка, Надії Іванівни Бойко.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми полягає у необхідності виокремлення на противагу дефініції «наукові школи» дефініції «наукові родини», що не мають свого масштабного висвітлення в розвідках вчених. Поряд з тим вони потрібні для збагачення інформації про наукові родини в галузях мистецтва й освіти, для розкриття причинно-наслідкових зв'язків, що зміцнюють, з'єднують минуле та сьогодення діячів відповідних галузей науки України. В ряду об'єктивних чинників дослідження теми є прагнення заповнити інформаційно-сміслові прогалини про науковців-дослідників мистецької освіти як важливої складової галузей науки України.

Мета статті – визначити сутність дефініції «наукова родина» в контексті причинно-наслідкового зв'язку фактів, подій 70-ти літ життя й науково-педагогічної праці професора О. Я. Ростовського, майже 50 з яких було присвячено дослідженню шляхів розвитку мистецької освіти в загальноосвітніх закладах України. У такому ракурсі контент «наукові родини» характеризують наступні чинники: родинно-сімейне виховання батьками дітей; освітньо-наукові комунікації педагога-наукового керівника зі здобувачами, інновації послідовників науковця в розвитку мистецької освіти сьогодення. Саме вони становлять філософсько-світоглядну сутність дефініції «наукова родина».

Виклад основного матеріалу. У ході дослідження наукових родин професора О. Я. Ростовського визначено інтуїцію, виокремлено її види та структурно-сміслові компоненти: наукова родина рідних професора О. Ростовського; наукова родина його дисертантів; наукова родина послідовників, вчених-колег. При цьому слід констатувати спільне та відмінне в дефініціях наукова родина й наукова школа, відмінних в об'єкті дослідження. Для прикладу: «Наявність кола учнів та наукових однопумців дає змогу говорити про існування наукової школи під керівництвом О. Ростовського, яка пропагувала споріднені педагогічні ідеї та мала спільність досліджуваних тем» [6, с. 110].

Основу змістовно-сміслові трактовки дефініції наукова родина мають:

- родинно-сімейна спорідненість у спільному проживанні соціальної групи людей – батьки, діти, при якому, як відомо, формуються не тільки характер, особистісні

якості, прищеплюється відповідальність, порядність, повага до старшого покоління У контексті теми дослідження показова цитата О. В. Ростовської «Для Олександра Яковича завжди важливою була душевність, а духовному розвитку людини він присвятив своє життя» [3, с. 14]. Отже, в родині науковців є своєрідний дух науковості, коли присутні тиша й порозумілість, коли діти наслідують поведінку батьків, бо як відомо з народної мудрості: «Який куц, така й хворостина, який батько, така й дитина». Коли в колі рідних має бути перший рецензент, традиційно це – чоловік, що першим прочитає Ваш текст, бо як відомо з цитати науковиці, доктора філософії з мистецтва відділу музикознавства ІМФЕ ім. М. Рильського НАН України В. В. Кузик: «Очі вже стомилися від цього тексту, тому можуть не бачити помилок».

Чинниками наукової родини здобувачів професора О. Ростовського є багаторічний досвід, інтуїція як здатність передбачати, відчувати істину, спираючись на досвід, знання. До них належать й соціо-психологічні ознаки, як-от добре слово, вчасні поради. Саме завдяки освітньо-науковим комунікаціям педагога-наукового керівника зі здобувачами відбулися цікаві факти, до яких залучені колишні студенти музично-педагогічного факультету, нині знані науковці Чернігово-Сіверщини України, як-от Тетяна Володимирівна Дорошенко, доктор педагогічних наук, завідувачка кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Тараса Шевченка. У ході інтерв'ю науковиці про власне дитинство вона пригадала себе маленькою трирічною дівчинкою з великої музичної багатодітної родини від родаків: діди й бабусі, дядьки, тато й мама, жоден і жодна з яких не мали музичної освіти, але всі грали на музичних інструментах. Зі слів Т. В. Дорошенко: «Олександр Якович не помилявся, коли радив студентам факультету займатися наукою. Я маленькою, завдяки родині, вперше татові, вже виступала на концертах, не боячись сцени, глядачів, що важливо в майбутній спеціальності». Наведені нижче теми статей Т. В. Дорошенко ніби віддзеркалюють етапи її музично-педагогічного зросту від дитинства, шкільних років, студентства, початку педагогічної діяльності для вдосконалення мистецької освіти, що стала сенсом наукового життя дослідниці: «Ігри у навчанні музики», (вийшла 1996 р.); «Емоційна культура як складова професійної культури майбутнього вчителя музики» (2011); «Поліхудожня підготовка майбутнього вчителя музики як умова його успішної професійної самореалізації» 2011 р.; «Інтеграційні процеси в системі підготовки майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ загальної музичної освіти учнів» (2015).

Завдяки увазі О. Ростовського прийшла в науковій світ музики й Валерія Вергунова, нині кандидат педагогічних наук, яка зазначала, що його поради дуже допомагали, увага, підтримка відчувалися завжди.

У визначення складових наукової родини колег-послідовників науковця чильне місце належить інноваціям, зумовленим практичними потребами освітян, їх зацікавленнями як фахівців. Для цього використовуються такі складові форми науки як публікації, конференції, вебінари, гостьові лекції. Ці мистецько-педагогічні інновації на часі як в контексті національної так й європейської освіти. Прикладом слугує науково-практична діяльність колег-хореографів, осібно Юлії Олександрівни Ростовської, Олександра Миколайовича Пархоменко, Ганни Вікторівни Сірякової, форми сценічно-виконавської творчості яких зі студентами НДУ ім. Миколи Гоголя сприяють наповненню наукового спектру досліджень цього виду мистецтва. Саме професор О. Ростовський ініціював спеціалізацію «хореографія» 1998 р. в НДУ ім. Миколи Гоголя. З того часу й донині вони суттєво розвиваються на кафедрі музичної педагогіки та хореографії – науковому дітищі О. Я. Ростовського, завдяки його дисертантам.

Про творчі звершення хореографа й науковця О. М. Пархоменко слід навести фразу, яка безпосередньо торкається О. М. Пархоменко: «Час – найсуворіший наш суддя». І це правда, тому що час надає митцю з 2011 р. життєдайну силу для проведення на базі кафедри музичної педагогіки та хореографії НДУ ім. Миколи Гоголя міжнародного фестивалю-конкурсу «Квітневі викрутаси» за участю до 30-ти різновікових ансамблів різножанрових танцю з регіонів України. Хореографічною візитівкою ЗВО став й студентський ансамбль народного танцю «Забава». Прикладом продовження започаткованої на кафедрі професором О. Ростовським спеціалізації

«хореографія» слугує й проведенню конференцій, що увічнює ініціативу науковця в розвитку хореографії як складової мистецької освіти України в сьогоденні.

Важливим чинником для ствердження наукових родин професора Ростовського, який вже як 7 років як не з нами на цій землі, є праця, спомини колег, які пам'ятають його мистецьку харизму, впроваджують нові наукові форми на кафедрі, коли поряд з читаннями, фестивалем, перемогами студентів організуються для здобувачів-музикантів, хореографів гостьові лекції, особіно 26 жовтня 2022 р. – з В. В. Кузик, яку особисто знав О. Ростовський, про що він мені розповідав в контексті розмови про композитора Миколу Леонтовича.

Проведений 01.02.2023 р. Всеукраїнський мистецький вебінар «Незламні митці України в минулому й сьогоденні» на базі мистецьких кафедр НДУ ім. Миколи Гоголя за участю, особіно завідувачки кафедри вокально-хорової майстерності, професорки, заслуженої діячки мистецтв України Людмили Юрїївни Шумської, в. о. завідувачки кафедри, доцента, кандидатки педагогічних наук Олени Віталїївни Коваль, керівника навчально-наукової лабораторії мистецької освіти, доцента кафедри інструментально-виконавської підготовки, кандидата педагогічних наук Юрїя Феодосїйовича Дворника, є промовистим прикладом розвитку культурно-мистецьких традицій кафедри.

Показові дослідження й дисертантки О. Ростовського, доцентки, кандидатки педагогічних наук, Відмінниця освіти України, піанїстки Лариси Василїївни Гусейнової, яка зазначала на інтернет-сайті кафедри, що його перу належить більше 200 наукових праць з мистецької педагогіки, ним розроблено цілий напрямок у науці – «педагогіка музичного сприймання», за його програмами навчаються діти у школах України, і це лише невеликий перелік здобутків.

У 2007 р. році завдяки професору О. Ростовському в університетській типографії було видано перший випуск збірника науково-методичних статей «Проблеми мистецької освіти». До 2016 р. його щорічним виданням опікувався як відповідальний редактор, професор О. Ростовський. Втім, з березня 2017 р. вже послїдовники свого наукового керівника продовжують розпочате ним видання шляхом видання в НДУ ім. Миколи Гоголя збірника «Теорія і методика мистецької освіти», наповненого проблематикою інновацій професора О. Ростовського. І це найкраще підтвердженням задуму вченого, щодо збірника науково-методичних статей, що традиційно містить 4 розділи, представлені дослідженнями музикантів й хореографів з наукової школи професора О. Ростовського, його колишніми студентами на музично-педагогічному факультеті, нині – викладачами з науковими ступенями гуманітарних закладів педагогічної й мистецької вищої освіти Чернігова, Києва, Хмельницького, Глухова. Виданню збірника передуює проведення на кафедрі музичної педагогіки та хореографії ніжинського ЗВО «Мистецько-педагогічних читань пам'яті професора О. Я. Ростовського» за участю провідних науковців-педагогів, мистецтвознавців НДУ ім. Миколи Гоголя, та вище вказаних міст України. У такий спосіб модератори «Читань» й одночасно редактори збірника Ю. Ф. Дворник та О. В. Коваль стверджують життєвість започаткованих їх керівником наукових традицій дослідження мистецької освіти України.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Актуальність дослідження дефініції «наукова родина» зумовлена потребами часу як в соціопросторі так й у наукових колах вчених-представників гуманітарних галузей, що заповнить інформаційно-сміслові прогалини про науковців мистецької освіти як важливої складової галузей науки України.

Опрацювання наявних джерел, архівних матеріалів про 50 років науково-педагогічної праці професора О. Я. Ростовського стверджує право на існування визначення: наукова родина – це життєтворчість на основі родинно-сімейної спорідненості, світоглядної єдності соціальних груп «батьки, діти», «дисертанти», «колеги-послїдовники» в системному дослідженні спільної проблематики мистецької освіти України, її передачі колегам-нащадкам.

Література

1. Кавунник О. А. Мистецько-освітні виміри інновацій професора О. Я. Ростовського. *Теорія і методика мистецької освіти*: зб. наук.-метод. статей / за ред. Ю. Ф. Дворника, О. В. Коваль. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. Вип. 2. С. 7–12.

2. Кавунник О. А. Мистецько-освітні традиції та інновації в навчальному процесі студентів-музикантів. *Теорія і методика мистецької освіти*: зб. наук.-метод. статей / за ред. Ю. Ф. Дворника, О. В. Коваль. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. Вип. 4. С. 39–44.

3. Ростовська О. В. Життєва школа професора Олександра Яковича Ростовського. *Теорія і методика мистецької освіти*: збірник науково-методичних статей / за ред. Ю. Ф. Дворника, О. В. Коваль. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. Вип. 5. С. 7–32.

4. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: навч. метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.

5. Теорія і методика мистецької освіти: збірник науково-методичних статей / за ред. Ю. Ф. Дворника, О. В. Коваль. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. Вип. 2. 214 с.

6. Йотка Я. М. Життєвий шлях і наукові здобутки професора Олександра Яковича Ростовського. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. Серія «Психолого-педагогічні науки». 2021. № 3. С. 109–115.

References

1. Kavunnyk, O.A. (2018). *Mystetsko-osvitni vymiry innovatsii profesora O.Ya. Rostovskoho* [Artistic and educational dimensions of innovations of Professor O. Ya. Rostovskyi]. *Teoriia i metodyka mystetskoï osvity – Theory and method of art education*. (Yu.F. Dvornyka, O. V. Koval (Ed.)). Issue. 2. P. 7–12. Nizhyn: NDU im. M. Hoholia. [in Ukrainian].

2. Kavunnyk, O.A. (2020). *Mystetsko-osvitni tradytsii ta innovatsii v navchalnomu protsesi studentiv-muzykantiv* []. *Teoriia i metodyka mystetskoï osvity – Theory and method of art education*. (Yu.F. Dvornyka, O. V. Koval (Ed.)). Nizhyn: NDU im. M. Hoholia. Vyp. 4. P. 39–44 [in Ukrainian].

3. Rostovska, O.V. (2021). *Zhyttieva shkola profesora Oleksandra Yakovycha Rostovskoho*. *Teoriia i metodyka mystetskoï osvity – Theory and method of art education*. (Yu.F. Dvornyka, O. V. Koval (Ed.)). Vyp. 5. P. 7–32. Nizhyn: NDU im. M. Hoholia [in Ukrainian].

4. Rostovskiy, O.Ya. (2011). *Teoriia i metodyka muzychnoi osvity* [Theory and methodology of music education]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan [in Ukrainian].

5. (2018). *Teoriia i metodyka mystetskoï osvity* [Theory and method of art education]. (Yu.F. Dvornyka, O.V. Koval (Ed.)). Issue 2. 214 p. Nizhyn: NDU im. M. Hoholia [in Ukrainian].

6. Iotka, Ya.M. (2021). *Zhyttievyi shliakh i naukovi zdobutky profesora Oleksandra Yakovycha Rostovskoho* [The life path and scientific achievements of Professor Oleksandr Yakovych Rostovskyi]. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia – Scientific notes of NSU named after M. Gogol*. No 3. P. 109–115 [in Ukrainian].

Kavunnyk O.

Candidate of Study of Art,
Associate Professor at the Department of Culture and Art
Nizhyn Gogol State University
o.kavunnyk@gmail.com
orcid.org/0000-0003-3883-7909

SCHOLARLY FAMILIES OF PROFESSOR OLEKSANDR ROSTOVSKYI: REPRESENTATIVES, ACHIEVEMENTS

The paper focuses on the study of the scholarly families of Professor O. Ya. Rostovsky (years of life 1946–2016), a scholar-pedagogue of Nizhyn Mykola Gogol State University. The state of the development of the "scholarly family" definition is highlighted. The essence of the definition, its criteria in the context of the cause-and-effect relationship of a scholar's life path and work, types of scholarly families are investigated. Common and different aspects in the definitions of "scholarly family" and "scholarly school" are emphasized.

The article dwells on the need to research the topic in the context of systematization of existing works, materials for creating a source base on the achievements of art education researchers as an important informational and meaningful component of the branches of science in Ukraine. Thus, the definition of types of "scholarly families" of scholars-

musicologists, cultural experts from scholarly institutions and institutions of higher education of Ukraine are provided. The state of development of the definition of "artistic families" in the context of today's all-Ukrainian scholarly and practical conferences is considered for illustration.

Theoretical forecasts have been made on the expediency of studying the families of philologists, historians of Nizhyn Mykola Gogol State University. Such concepts as family upbringing, scholarly communication, innovations of O. Ya. Rostovskyi's followers are identified and characterized as factors of the definition of "scholarly family". The achievements of his successors in the systematic study of the problems of contemporary art education in Ukraine are analyzed. The definition of "scholarly family" as life creativity based on the worldview unity of social groups "parents, children", "dissertators", "colleagues-followers" is formulated for a systematic study of common problems of art education in Ukraine.

Key words: scholarly family, artistic families, scholarly and pedagogical work, art education, family upbringing.